

ואף בתרומה כן הדין להלכה, שרשאי, וי"א מצוה, למדוד תחילה את הפירות שמהם מפריש התרומה – הגם שהתרומה עצמה ניטלת באומד ולא במידה (ע' משנה ראשונה תרומות א, ו ותוספתא שם ג ובחסדי דוד).

(ע"ב) 'אמר ליה: כל שכן דאסור דהוה לי כבורר'. אין זה כורר ממש אלא אסור מדרבנן משום שהוא 'כבורר'. ואפשר מפני שבורר ביום טוב מותר לצורך אוכל נפש (כדלעיל יד:), על כן אמר כאילו הוא כורר באיסור. ולפי זה בשבת ודאי אסור (עפ"י חזון איש ג).
ואעפ"י שברירת קטניות הותרה ביו"ט, שונה ברירת דגן שדרכו להעשות לכמה ימים (עפ"י רא"ה; שו"ע הגר"ז תקו ושעה"צ שם אות יא).

ונחלקו הפוסקים במסקנת ההלכה, אם מותר להוציא ביום טוב ביד (רשב"א, מ"מ בדעת הרמב"ם ג, יד) אם לאו (ע' רמ"א תקו, א). [ולדעת המתירים כוונת הגמרא להקשות רק מצד הסברא, שברירה ביד יותר נראית כבורר מהרקדת קמח מנופה שיש בו צרור, מפני שאין ניכר שבשביל הצרור הוא עושה אלא ליפות הקמח, ואין בזה מלאכה כיון שאין שם פסולת ממש – הלכך אין אתה יכול לאסור להרקיד ולהתיר להוציא ביד, אבל לפי האמת קיימא לן להתיר בשני האופנים. עפ"י חזון איש גג בדעת הרמב"ם. ועע"ש בפירוש הראב"ד לסוגיא].

פרק רביעי

'המביא כדי יין ממקום למקום... מביא הוא על כתפו או לפניו. וכן המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו אבל מביאה הוא בידו'. הכך, דרכו לשאות בשתי ידיים, לכך נקט 'לפניו' ולא בידו, משא"כ קופה דרכה לשאתה ביד אחת והרי אינה לפניו אלא לצדו, לכך נקט בה 'בידו' (מים חיים)

'המוליך את התבן'. לדעת האומר יאכל לכל נפש – אף נפש בהמה במשמע, מדובר שמוליך התבן ברשות הרבים למאכל בהמה. ולמ"ד בהמה לא, מדובר במוליך התבן להסיקו תחת תבשילו (רשב"א עפ"י הירושלמי).

בספר שמירת שבת כהלכתה (פי"ט הערה יז) כתב שמסתבר שמותר להוציא אוכל לבהמתו שלא תמות, לדעת המתירים להוציא כלים כשמתיירא מהפסדם. ולפי זה אפשר להעמיד משנתנו לכו"ע במוציא לצורך בהמתו שלא תמות או תינזק.

דף ל

'הני נשי דקא מליין חצבייהו מיא ביומא טבא ולא קא משניין... משום דלא אפשר...' ואין שייד לשנות באופן המשא, כמו שהתקין רבא במחוזא – שהמים אין נישאים אלא בכתף ואינם כשאר משאות שאפשר לשנותן (רי"ד).

'התם בתבנא סריא...' – שהוא מיועד להיסק ונוטלים ממנו לצורך זה בכל עת, הלכך אינו מוקצה (רי"ד ועוד). ואף על פי שמתחילה הכניס התבן לאוצר להאכלה לבהמה, והקצהו מדעתו – משעה שנתקלקל

הוא עומד להסקה בכל יום ומותר אפילו ללא הזמנה (עפ"י משנה ברורה תקיח ס"ק לד. ודוקא כשנסרה ונתערבו בו קוצים קודם יום טוב, שאם לא כן הלא כבר נתקצה בין השמשות. הגר"ז).

(ע"ב) 'הכא בסוכה רעועה עסקינן דמאתמול דעתיה עלויה'. ועל סוכה זו שנינו בסיפא 'ואם התנה עליה הכל לפי תנאו' – ומשמע אפילו לרבי יהודה מותרת. וטעם הדבר שאינה מוקצית מחמת איסור, כי גם אילו היה סותר אותה קודם שנפלה אין בה משום סתירת אהל מפני שרעועה [ואולם לכתחילה אין לו לסתרה, שנראה כסותר]. כן כתב בעל המאור. ואילו הראב"ד השיג וכתב שאין מועיל תנאי לרבי יהודה אף לא ברעועה, כשם שאין מועיל צפיית האדם מתי יכבה נרו להתיר את השמן. ומה שמועיל תנאי, מבואר בירושלמי, בכגון שנתן עליה סכך מרובה לעבותה [ואפשר דהיינו חבילות], ואם התנה על אותו עיבוי, אינו בטל לסוכה ומותר ליטלו (וכן דעת הר"ד בתוספותיו והרא"ש בתשובה כב, ה. וערשב"א). אולי יש לתלות מחלוקתם במח' רש"י ותוס' להלן (לא): האם אומרים מיגו דאתקצאי בין השמשות באיסור דרבנן אתקצאי לכולא יומא. ואכן הר"ד כאן כתב בדעת רש"י שנקט שלרבי יהודה מועיל תנאי, ואילו התוס' כתבו שאין מועיל תנאי לרבי יהודה – והרי הלכו לשיטתם להלן.

אלא שמכל מקום ללא תנאי אוסר רבי יהודה, כי סוף סוף העצים מוקצים בבין השמשות, ולא התיר רש"י להלן באיסור דרבנן אלא בדבר אחר, כגון בית שנפחת שהפירות עצמם אינם אסורים [וצ"ע מפירות טבל שהביא רש"י, וי"ל], משא"כ עצי סוכה שהם עצמם היו אסורים, הגם שאינו אלא מדרבנן אסור, ומ"מ תנאי מועיל. וצ"ע. עוד אפשר שהאסורים סוברים שאף בסוכה רעועה יש איסור תורה בסתירתה – כמבואר בדברי הרשב"א והמאירי כאן. וכן נקט לעיקר בשער-הציון תקיח, עד; תרלח, ח.

וסוכה בריאה, בעל המאור כתב שאין מועיל בה תנאי ומוקצית היא מחמת איסור, ואפילו לרבי שמעון – שהרי אינו יושב ומצפה שתיפול ואין ממש בהתנאותו.

ואף על פי שהסותר שלא על מנת לבנות פטור, ואם כן הלא גם בסוכה בריאה אין איסור תורה בסתירתה בין השמשות – אך כיון שעצם פעולת הסתירה היא מדאורייתא, והפטור אינו אלא מצד המחשבה – מחמירים יותר, שלא כסוכה רעועה שגוף פעולת הסתירה אינה מלאכה דאורייתא. עפ"י שבת הלוי ח"ז נח, ה. ודחה שם חידושו של הבית-מאיר שסתירה שלא ע"מ לבנות אסורה מדאורייתא כדין חצי-שיעור.

ואולם הבית-יוסף (תקיה) ומגן אברהם (שם ס"ק יג) נקטו (עפ"י רמב"ן ור"ן) שלרבי שמעון מועיל תנאי בסוכה בריאה. ודעת מהרש"ל (ב"מ של שלמה, מובא במג"א שם) שאפילו לרבי יהודה מועיל תנאי אף בסוכה בריאה. וע"ע בבאור הענין בספר בית ישי טו ד"ה ועיין. עוד בשיטות הראשונים בנידון – ע' באור הלכה תקיח, ז ד"ה נוטלים; חזון איש מא, טו.

זמי מהני בה תנאי והאמר רב ששת משום רבי עקיבא מנין לעצי סוכה... שכשם שחל שמים שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה וכשם שבחגיגה אין מועיל תנאי לומר שמקדיש על מנת שיוכל להשתמש בו, כך גם בסוכה, כיון שחלה עליו קדושה שעה אחת, אסורה כל שבעה. **'... באומר איני בודל מהם כל בין השמשות דלא חלה קדושה עלייהו'** – אבל אילו אמר אעטר בהם סוכתי יום אחד ואחרי כן אהנה מהם – אין תנאו מועיל, שכבר חלה קדושה עליהם ושוב אינה פוקעת, דומיא דקרבן חגיגה (עפ"י ר"ד רשב"א ועוד. ומשמע מלשון הראשונים שאיסור הנאה מהסוכה הוא ממש כדין הקדש. ויש חולקים. ע' באריכות בבאור שיטות הראשונים בשו"ת שבת הלוי ח"ז נח).

‘סיפא אתאן לסוכה דעלמא אבל סוכה דמצוה לא מהני בה תנאה’ אפילו ברעועה, שהרי בזה מדובר בברייתא (וכ”כ הר”ה והר”ן). ומוכח שהיא סוכה כשרה, שאם לא כן אינה סוכה שהוקצתה למצוה. וצריך לומר שמדובר כשיכולה לעמוד ברוח מצויה אבל בלא הכי אינה סוכה (כבסוכה כג), ואעפ”כ נחשבת ‘רעועה’ כיון שאין לה קיום מרובה. ומבואר לפי זה מדברי הראשונים הנ”ל שגם ברעיעות כגון זו, בנין שיכול לעמוד ברוח מצויה אך לא יעמוד ימים רבים, נחשב ‘בנין עראי’ ואינו חייב מדאורייתא משום בונה וסותר. ואף על פי שמתחילה כשבנאה היתה בריאה אלא שנתרועעה לאחר זמן [שהרי לענין מוקצה ודאי גם באופן זה נחשב ‘יושב ומצפה’, ואם כן מסתמא מדובר בגמרא גם על זה]. ואולם הרשב”א השיג על הר”ה שאין זה בגדר ‘אהל עראי’ כיון שמתחילה נבנה להיות קבוע.

דף לא

‘מביאין עצים מן השדה – מן המכונס. ומן הקרפף – אפילו מן המפוזר’. לפרש”י ותוס’, הנידון הוא משום מוקצה אבל משום מלאכת ‘מעמר’ אין לחוש, שאין שייך עמור אלא במקום שגדלים שם. וכן כתב הר”ן (להלן לג ובשבת עג). [וכן נקטו הפוסקים להלכה, שאין עימור אלא במקום גידולו, מלבד אלא אם מעמר עד שנקשרים ומתדבקין זה לזה. ע’ רמב”ם שבת ח, כא, יא; או”ח סוסי”י שלה; שו”ע הגר”ז שם, טו; שבת הלוי ח”א עה, ב וח”ד לט].

ויש מפרשים טעם האיסור משום שנראה כמעמר, שאמנם מן הדין מותר לגבב ביום טוב לצורך אוכל נפש כמו הבערה ובישול, אך כשמלקט בשדה נראה שמגבב שלא ליומו ואסור מדרבנן. [ולפי המסקנא שבסמוך, אסרו להביא מן השדה אף במכונס – אטו מפוזר. וכן אסור במפוזר שבקרפף, שגם זה נראה כמגבב למחר].

וכן מה שאמר רבא ‘עלי קנים ועלי גפנים אף על גב דמכנפי להו ומותבי, כיון דאי מדלי זיקא מבדר להו כמפוזרים דמו ואסורין’ – לפי הפירוש האחרון הטעם הוא שחוששים שמא בשעה שירצה ללקטם תפוזם הרוח יבוא לגבב (מובא בר”ן).

‘סמוך לעיר’ – תוך שבעים אמה ושירים, שהוא עיבורה של עיר (עפ”י רשב”א).

(ע”ב) ‘אבל מבקעין מן הקורה שנשברה מערב יום טוב’. ואם תאמר, מדוע התירו לבקע עצים בשינוי, והלא לחכמים מכשירי אוכל נפש אינם דוחים יום טוב, וכל שכן כשאפשר לעשותן מאתמול? תירץ הראב”ד (יו”ט ד, י) שהכתוב מסר הדבר לחכמים, והואיל ואי אפשר לבשל ולאפות בלא עצים, עשאוהו כדיכת מלח שהתירו על ידי שינוי.

והר”ן כתב: כל דבר שנהנים מגופו הריהו כאוכל – נפש עצמו ואינו כמכשירין שאין אדם נהנה מהם אלא ממה שהוכשר על ידם, הלכך עצים כיון שעושה מהם מדורה להתחמם כנגדה – הרי נהנה מהם עצמם, ומשום כך מותר לבקעם גם באופנים שאינו נהנה מהם עצמם, כגון לבישול ולאפיה, משום ‘מתוך’. ומכל מקום הצריכו שינוי כיון שרגילים לבקעם לצורך עשיית כלים.

מבואר מדברי הר”ן שאומרים ‘מתוך’ להתיר מכשירי אוכל נפש אפילו יכול לעשותם מאתמול. ויש חולקים על כך (ערא”ש לעיל פ”ב יט; תוס’ כתובות ז ד”ה א”ל. וכן האריך להוכיח בשער המלך, שאין אומרים ‘מתוך’ להתיר מכשירים, כי גילה הכתוב ‘הוא’ ולא מכשיריו). ואולם לא שמענו מהר”ן אלא בכגון שהמלאכה נעשית באותו דבר שממנו הוא נהנה, כגון כאן שמשמש בעצים